

Радна група за међународну сарадњу у области образовања, истраживања и сећања на холокауст

Зашто је важно учити о холокаусту?

Циљ учења било ког предмета је да се подстакне лични развој, критичко размишљање и интелектуална радозналост ученика.

Неки од разлога за учење о холокаусту су и:

1. Холокауст представља прекретницу не само у XX веку, већ и у свеукупној прошлости човечанства. Био је то покушај да се побије цео један народ, без преседана, и искорени његова култура.
2. Настава о холокаусту наводи ученике на размишљање о:
 - употреби и злоупотреби власти и моћи
 - улогама и одговорности појединаца
 - организацијама и нацијама када су суочене са кршењем људских права. Такође, наводи и на размишљање о томе да је и у данашњем свету могућа појава геноцида.

3. Настава о холокаусту помаже ученицима да боље схвате како се јављају и развијају предрасуде, расизам, антисемитизам и стереотипи, у било ком друштву. Такође, доприноси развијању свести о вредности постојања различитости у плуралистичком друштву.
4. Појава холокауста је показала како савремена нација може да искористи своје техничко знање, стручно знање и бирократску инфраструктуру за спровођење деструктивне политике која се протеже од социјалног инжењеринга до геноцида.
5. Истраживање холокауста отвара могућност за указивање на опасности које настају због суздржавања од гласног изјашњавања и индиферентности пред лицем тираније.
6. Учење о холокаусту пружа ученицима могућност да сагледају многе историјске, друштвене, верске, политичке и економске прилике које су довеле до ове појаве; да стекну свест о сложености историјског процеса, као и како међусобно приближавање одређених појединаца може допринети разбијању демократских вредности. На тај начин ученици се доводе у ситуацију да схватају шта значи одговорност грађана у демократском друштву, како да препознају опасност и када и како да реагују.
7. Образовање о холокаусту доприноси развијању знања и вештина које су потребне за разумевање и вредновање културних манифестација.

Шта треба да учимо о холокаусту?

Настава о холокаусту треба да допринесе:

1. развијању знања о овој појави, без преседана;
2. очувању сећања на оне који су прошли патње;
3. подстицању наставника и ученика да размишљају о моралним и духовним питањима која проистичу из холокауста и која се могу применити у данашњем свету.

Циљеви наставе о холокаусту видљиви су и у следећим дефиницијама:

- Под окриљем Другог светског рата, ради „новог поретка”, нацисти су настојали да униште све Јевреје у Европи. Први пут у историји индустријске методе коришћене су за масовно уништење целог народа. Шест милиона људи је убијено, укључујући 1,500.000 деце. Тај се догађај зове холокауст. Нацисти су такође поробили и убили милионе других људи. Убијен је велики број Рома, Пољака, совјетских ратних заробљеника, људи с телесним и менталним поремећајима, хомосексуалаца и других. (*Државни ратни музеј, Лондон, Велика Британија*)
- Холокауст се односи на посебан геноцид који се догодио у двадесетом веку: под окриљем државе, нацистичке Немачке и колаборациониста између 1933. и 1945. године догодио се системски прогон и уништавање европских Јевреја. Јевреји су били главне жртве – шест милиона је убијено; Роми, Пољаци и хендикепирани били су такође мета због расних, етничких или националних разлога. Милиони других, укључујући хомосексуалце, Јеховине сведоке, совјетске ратне заробљенике, политичке дисиденте, такође су прошли патње страшног притиска и

смрти под нацистичком тиранијом. (*Државни меморијални музеј холокауста, Вашингтон, Д Ц, САД*)

- Холокауст је убиство приближно шест милиона Јевреја од стране нациста и колаборациониста. Између немачког напада на Совјетски Савез у лето 1941, и краја рата у Европи у мају 1945, нацистичка Немачка и колаборационисти су настојали да убију сваког Јеврејина под својом доминацијом. Будући да је нацистичка дискриминација над Јеврејима почела Хитлеровим доласком на власт у јануару 1933, многи историчари тај датум сматрају почетком раздобља холокауста. Јевреји нису били једине жртве Хитлеровог режима, али су били једини које су нацисти настојали уништити у целости. (*Јад Вашем, Јерусалим, Израел*)

Настава о холокаусту може и мора бити другачија у различитим контекстима. Да би се схватиле разлике између холокауста и других геноцида, поређења треба јасно разликовати, а сличности јасно истаћи.

У организацији наставе о холокаусту, важно је бавити се следећим питањима:

1. Зашто учимо о холокаусту?
2. Шта учимо о холокаусту?
3. Како учимо о холокаусту?

Прво питање подразумева разлоге, друго укључује одабир информација, док се треће бави одговарајућим педагошким приступима који полазе од састава ученика у одељењу.

Осим историје, тема холокауст може се обрађивати и у склопу других предмета, као што су књижевност, психологија, социологија, филозофија, верска настава.

Будући да се национална и локална обележавања Дана сећања на холокауст и спречавање злочина против човечности сматрају корисним, саветује се пружање подршке овим активностима.

Проучавање холокауста мора се обављати у контексту европске историје као целине. Подстичемо наставнике да такође испитају и локалне контексте ове прошлости. Од наставника се очекује да холокауст сместе у одговарајући контекст укључујући информације о:

- антисемитизму,
- животу Јевреја у Европи пре холокауста,
- последицама Првог светског рата,
- доласку нациста на власт.

Ако говоримо о наставним материјалима и темама везаним за учење о холокаусту, наставници могу разматрати историју ове појаве и из перспективе:

- жртава,
- починитеља злочина,
- колаборациониста,
- пасивних посматрача,
- ослободилаца.

1933 – 1939.

- Диктатура у националсоцијалистичкој Немачкој,
- Јевреји у Трећем рајху,
- ране фазе прогона,
- први концентрациони логори,
- реакције у свету.

1939 – 1945.

- Други светски рат у Европи,
- нацистичко-расистичке идеологије и политике,
- програм «еутаназије»,
- прогони и убијање Јевреја,
- прогони и убијање нејеврејских жртава,
- реакције Јевреја на нацистичку политику,
- гета,
- одреди смрти,
- експанзија логора,
- центри за убијање,
- сарадња,
- отпор,
- спасавање,
- реакције у свету,
- маршеви смрти,
- ослобођење.

Последице:

- послератни судски процеси,
- логори за избеглице и емигранте.

Сврха ових смерница је унапређивање наставе о холокаусту која ће се разликовати од државе до државе, од школе до школе. Наставници су ти од којих се очекује да осмисле наставу о холокаусту ослањајући се на дате смернице.

Како учити о холокаусту у школама

Не постоји само један једини исправан начин за учење било ког предмета нити идеална методологија која одговара свим наставницима и ученицима. Овде су понуђене смернице и савети који могу бити корисни наставницима у креирању сопственог плана рада, узимајући у обзир потребе појединих ученика. Ово је покушај да се тренутно приближимо најбољим примерима из праксе великог броја институција које су стручне за учење о холокаусту те да наставницима представимо како да приступе овој врло тешкој теми.

Образовање о холокаусту заснива се на најновијим истраживањима, која су довела до великих промена у последње три деценије. Циљ овог документа је да представи трајни процес педагошког развоја и усавршавања и као такав нема намеру да буде коначан.

Сажетак

- Холокауст се може успешно предавати; немојте се бојати да приступите овој теми;
- дефинишите појам холокауста;
- створите позитивно радно окружење уз активан педагошки приступ усмерен ка ученику;
- индивидуализујте прошлост преводећи статистичке податке у личне приче;
- користите изјаве сведока како бисте ову прошлост учинили реалнијом вашим ученицима;
- мултидисциплинарним приступом допринећете бољем разумевању проблема холокауста код ученика;
- ставите догађаје из овог периода прошлости у одговарајући контекст;
- пружите избалансиран увид у ову тему;
- будите прецизни у истраживању и подстичите ученике да то исто чине;
- истакните разлику између историје холокауста и лекција које се могу научити из те историје;
- избегавајте једноставне одговоре на сложене догађаје из прошлости;
- омогућите ученицима приступ основним изворима;
- Упозорите ученике на чињеницу да су починитељи злочина дали највећи део доказа о холокаусту;
- подстакните ученике да критички анализирају различите интерпретације холокауста;
- користите одговарајуће писане или визуелне садржаје и немојте користити застрашујуће слике и симболе да бисте привукли ученике да уче и проучавају холокауст;
- избегавајте поређења патњи било које групе људи с патњама других група;
- допустите својим ученицима да истраже различите врсте реаговања жртава, укључујући многе облике отпора нацистима;
- водите рачуна да не дефинишете јеврејски народ једино у контексту холокауста
- немојте покушавати да починитеље злочина тумачите као нељудске монструме
- истакните разлику између починитеља злочина у прошлости и у данашњим друштвима у Европи, или било где у свету
- подстакните своје ученике да проучавају локалну, регионалну, националну и светску историју и сећање
- подстичите своје ученике да учествују и размишљају о националним и локалним традиционалним обележавањима годишњица и комеморација
- одаберите одговарајуће наставне активности и избегавајте коришћење симулација које ће подстаћи ученике да се поистовете са злочинцима или жртвама
- избегавајте оправдања за порицање догађаја из прошлости
- будите свесни могућности, али и ограничења свих наставних материјала, укључујући и интернет

- искажите разлику између догађаја у прошлости и садашњости и избегавајте поређења са прошлим догађајима
- покажите разумевање за забринутост ваших ученика

Холокауст се може успешно учити – немојте се бојати да приступите овој теми

Многи наставници у раду са својим ученицима нерадо приступају теми холокауста. Разлог за то су чињенице и начин на који се ученицима може представити трагедија и њене размере, велики број људских жртава и дубина до које човечанство може потонути. Поред тога, пред наставницима се налазе и отворена питања као што су: како представити ову тему а да се не изазову трауме код ученика, на које све начине ученици могу да реагују приликом обраде ове теме, како се изборити са „неприкладним“ понашањем у учионици као што је подсмех или изражавање антисемитизма и расизма.

Немојте се бојати да приступите овој теми иако вам се може чинити застрашујућом, јер је искуство других показало да се тема холокауста може успешно реализовати и да се могу постићи позитивни резултати

Дефинишите појам холокауста

Јасна дефиниција појма холокауст веома је важна. Многи наставници примењују овај појам у врло широком смислу како би обухватили све жртве нацистичког прогона. Ипак, већина историчара овог раздобља користи прецизну дефиницију. (Видети део смерница под насловом „Шта треба да учимо о холокаусту“.)

Ученицима треба предочити да је за многе људе појам холокауста проблематичан. Холокауст је библијско жртвовање са становишта хришћанске теологије. Претворило је масовно убијање јеврејског народа у облик мучеништва. Али, није било ничега „светог“ (енгл. holy) у холокаусту. И други термини, такође, треба пажљиво да се користе. Говорити о „коначном решењу“ значи преузети језик убица; реч „геноцид“ односи се на расистичку представу света нациста. Многи радије употребљавају јеврејску реч „Шоа“ – катастрофа неоптерећена верским значењима.

Створите позитивно радно окружење уз активан педагошки приступ усмерен према ученицима

Настава о холокаусту доводи у питање многе претпоставке које млади људи могу имати о природи друштва, напретку, цивилизацији и људском понашању. Ученици могу исказати одбрамбене реакције, негативна осећања или незаинтересованост за продубљивање знања о историји нацистичког раздобља или холокауста. Важно је створити атмосферу поверења како би се овим проблемима могло отворено приступити и расправљати о њима.

Важно је, такође, направити отворено радно окружење, где се ученицима даје довољно простора и времена за размишљање, подстичу се да постављају питања, разговарају о својим размишљањима и страховима, размењују идеје, мишљење и забринутост.

У средишту наставе треба да буде ученик. Улога наставника није да подучава, већ да пружа помоћ у процесу учења, да ученике охрабрује у процесу преузимања активне улоге у учењу. Историјско знање нису оно које се може из ума наставника пренети у умове ученика, већ је то истраживачко путовање где млади људи одређују своје сопствене путеве истраживања, анализирају различите врсте извора информација, доводе у питање различите интерпретације представљања одређених догађаја из историје и налазе своје властите одговоре на изазовна и морална питања.

Индивидуализујте историју преводећи статистичке податке у личне приче

Статистичке студије су важне и наставници треба да пронађу методе којима ће размере холокауста и огроман број људи који је у то био укључен, предочити у стварности својим ученицима и студентима. Међутим, многим младим људима је тешко да повежу трагедију холокауста ако се презентује само статистичким подацима.

Студентима и ученицима треба омогућити да жртве прогона нациста не виде као безличну масу жртава, већ као стварне особе. Користите студије о стварним случајевима из живота, сведочења преживелих, писма и дневнике с времена на време, како бисте предочили људска искуства и били сигурни да ученици и студенти разумеју да је сваки статистички податак био заправо стварна особа, особа која је имала свој живот пре холокауста, пријатеље и породицу. Нагласите достојанство жртава у свим временима.

Истраживање холокауста које не доводи у питање стереотипно мишљење да су сви злочинци били луди или садисти, да су сви ослободиоци били јунаци, храбре, добре и љубазне особе, да су сви пасивни посматрачи били апатични, доводи у опасност да се дехуманизују особе из прошлости и прикажу као карикатуре уместо стварних људских бића.

Фокусирајући се на приче појединаца, моралне дилеме са којима су се суочавали и изборима које су морали направити, наставници могу историју холокауста учинити ближом и занимљивијом за младе људе и важнијом за њихове данашње животе.

Користите изјаве сведока како бисте ову историју учинили реалнијом вашим ученицима и студентима

У многим земљама и данас живе жртве холокауста. Ако можете успоставити контакт са преживелима и позвати их у своју учионицу, имаћете могућност да пружите својим ученицима и студентима посебно и снажно образовно искуство.

Бити у близини некога ко је прошао такво искуство, може створити истинско саосећање у разреду. Велики број организација може вам помоћи да дођете до адреса преживелих како би могли одржати предавање у вашој школи. Међутим, како та популација преживелих постаје све старија, можда и нећете бити у могућности да пружите својим студентима лични контакт. У таквим случајевима наставници би требало да користе видео материјал са сведочењима преживелих како би приказали личне приче жртава холокауста. И друге особе које су биле лично укључене у холокауст, или које су и саме присуствовале тим догађајима, такође могу дати снажна сведочанства. Ако сте у могућности позвати спасиоце, ослободиоце, и друге у свој разред, тада ће њихове личне приче такође, увелико допринети бољем схватању холокауста ваших ученика и студената.

Ако одлучите да позовете неку особу да одржи предавање у вашем разреду о својим личним искуствима, прво разговарајте са том особом, и то пре доласка у разред, како бисте се уверили да та особа може говорити пред аудиторијумом и да су јој добро познати наставни циљеви.

Спроведите припреме у разреду како бисте се уверили да ваши ученици и студенти имају поштовања према тој особи и цене долазак те особе. Они морају схватити да, иако је протекло много времена од тих догађаја, говорнику ће још увек бити болно описивати интензивно лично искуство.

Уверите се да ваши ученици и студенти већ имају сигурне темеље у знању о историји тих догађаја. Могућност да се сретну са сведоцима тих догађаја не треба користити за преношење историјских догађаја тог раздобља – првенствено због тога што ти људи нису квалификовани историчари или предавачи, нити је њихово искуство типично за већину људи који су прошли холокауст. Уместо тога, ваши ученици и студенти ће имати ретку част да упознају некога ко је био сведок и лично прошао те догађаје и да чују њихова непоновљива лична сведочења.

Охрабрите своје ученике и студенте да постављају питања преживелим учесницима холокауста о томе шта се догодило са њима за време холокауста, али и о њиховом животу пре и после, тако да добију осећај о целокупној особи и о томе како живети са тим искуством.

Иако није могуће генерализовати на основу приче једне особе, последица сусрета са преживелим жртвама холокауста, спасиоцима или ослободиоцима, може боље приближити те историјске догађаје вашим ученицима и студентима, наглашавајући да је то била трагедија која се догодила обичним људима.

Мултидисциплинаран приступ обогатиће разумевање ученика и студената за проблем холокауста

Догађаји везани за холокауст обрађени су са толико аспеката људског понашања да то постаје важно и за наставнике низа других предмета. Иако разумно схватање историје мора бити темељ учења о холокаусту, историчари немају монопол на тај

предмет. Повезаност између појединих предмета може побољшати план рада, црпећи стручност из различитих подручја, приступајући холокаусту из више перспектива и ослањајући се на идеје и знање прикупљено на другим предавањима.

Приче о холокаусту илуструју екстреме људског понашања, мржњу и окрутност, али такође, храброст и хуманост. Учење о холокаусту у историји буди снажне емоције, а поезија, ликовна уметност и музика, могу помоћи ученицима и студентима да се креативно и маштовито изразе. Холокауст побуђује важна морална, теолошка и етичка питања која ваши ученици и студенти могу истраживати у предметима као што су верска настава и грађанско васпитање.

Координирајући мултидисциплинаран приступ и ослањајући се на стручност колега из других предмета, поделите терет наставе и обогатити разумевање својих ученика и студената о холокаусту.

Ставите историјске догађаје у одговарајући контекст

Појава холокауста мора се проучавати у контексту европске и светске историје у целини, како би се ученицима и студентима дала боља перспектива с које могу посматрати те преседане и околности које су томе придонеле.

Дајте широки и избалансирани увид у овај предмет

- Холокауст није био изолован догађај, већ је знатно варирао од земље до земље, и у различитим тренуцима. Видите смернице које је израдила радна група под насловом [Što poučavati](#) за даље савете везане уз догађаје и теме које треба уградити у ваш план рада.

Будите прецизни у изражавању и подстичите ученике и студенте да чине исто

Постоје многи митови о холокаусту и ваши ученици и студенти могу прићи овом предмету са различитим, већ унапред створеним мишљењем. Нејасноће у вашем изражавању могу придонети погрешном схватању.

Избегавајте коришћење израза које су користили починитељи јер он одражава њихове ставове. Изрази као „коначно решење“ морају бити стављени под наводнике и критички анализирани, али се не могу користити за описивање историјских догађаја.

Дефиниције су важне јер захтевају прецизност и јасно размишљање. Један пример је коришћење израза „камп“. Док су људи умирали у многим камповима које су створили нацисти и њихови сарадници, нису сви кампови били изграђени са намером да постану средишта за убијање. Било је концентрационих кампова, радних кампова, транзитних кампова. Различити кампови функционисали су на различите начине, у различитим временима. Битно је да наставници буду веома

прецизни када описују активности које су се догађале у различитим камповима из тог времена и да избегавају генерализовања везана за израз „кампови“.

Истакните разлику између историје холокауста и лекција које се могу научити из те историје

Пазите да истакнете разлику између историје холокауста и моралних поука које се могу извући из проучавања те историје. Постоји опасност да се историјска прича искриви ако се превише поједностави или преобликује, како би боље послужила одређеним моралним поукама којима наставници желе научити своје ученике и студенте.

Учење о овим догађајима може младе људе учинити осетљивијим за примере из данашњег живота који се односе на предрасуде и неправду; холокауст може суочити ученике и студенте са стереотипима, митовима и погрешним схватањима и омогућити им да испитају стечене предрасуде на историјским доказима. Али, моралне поуке неће бити добро утемељене ако нису везане за тачно и објективно тумачење историјских чињеница.

Историјско истраживање те врсте и оно које очекујемо од наших ученика и студената, откриће им колико је сложен свет у којем су такви избори направљени и одлуке донесене. Ученике и студенте треба суочити са правим дилемама са којима су се суочавали људи у прошлости. Тек тада би се активности (или неактивности) људи могле анализирати у контексту њиховог властитог времена, и тек тада бисмо могли почети да извлачимо значајне поуке за данашње време.

Избегавајте једноставне одговоре на сложене историјске догађаје

Жеља да се „научи лекција“ представља опасност да се сувише поједноставе објашњења о холокаусту која ће занемарити историјски контекст у којем су донесене те одлуке. Такав приступ може умањити разумевање ученика и студената за сложеност неког догађаја и свести га на једноставне поуке о добром и лошем - холокауст се догодио јер су људи пропустили направити исправан морални избор - и довести до површног тумачења историје.

Ученици и студенти треба да истраже историјска питања. То може укључити питања зашто је судбина Јевреја у различитим земљама била тако изразито различита и испитати различите врсте немачких окупацијских режима од земље до земље. Таква ће истраживања стално подизати морална питања, али ће студенти бити подстакнути да анализирају прошлост из људске димензије. Лако је осудити оне који су одбили сакрити Јевреје или помоћи Јеврејима комшијама, али једноставно морално осуђивање "пасивних посматрача" неће довести до дубљег разумевања историје или учинити да наши студенти постану "бољи грађани".

Уз сложеност такве историје, студенти ће имати могућност за детаљно проучавање холокауста, укључујући недоумоце које су имали ослободиоци који су се сваког

дана морали суочити с одлуком да ли ризиковати или не свој живот и животе својих породица како би помогли онима који се скривају; испитати зашто савезници нису више учинили да спасу Јевреје; зашто су неки из редова *Judenrate* направили листе својих сународника Јевреја за депортацију у логоре смрти; зашто већина људи у окупираним земљама није ништа учинила да помогне својим комшијама Јеврејима; зашто су обични људи и жене обровољно учествовали у масовним убиствима.

Ова сложена питања не дају увек једноставне одговоре, а често још више питања искрсне него стварних одговора. Заправо, важно је да млади људи схвате да на нека питања нема одговора.

Омогућите својим ученицима и студентима приступ основним изворима информација

Писмима, дневницима, новинама, говорима, уметничким делима, наредбама и службеним документима из тога времена откривају се сами извршиоци злочина, жртве, ослободиоци и пасивни посматрачи. Примарни извор материјала је важан за било какво значајно истраживање мотивација, размишљања, осећања и дела људи тог времена, а и ради сваког озбиљног покушаја да се разумеју избори које су направили и зашто су догађаји текли на такав начин.

Ученици и студенти треба да имају могућност да критички анализирају оригиналне изворе материјала и да разумеју да се анализе, интерпретације и осуде морају заснивати на разумном тумачењу историјских доказа.

Ученике и студенте треба упозорити на чињеницу да су извршиоци злочина дали највећи део доказа о холокаусту

Већину доказа о холокаусту - без обзира на то јесу ли то писани документи, фотографије или филмови - направили су сами нацисти тако да постоји опасност да се прошлост види само очима извршилаца злочина. Ако се такав материјал опрезно не користи, онда смо у опасности да видимо жртве као што су их нацисти видели, објективизирани, деградиране и дехуманизоване.

Такве доказе треба ставити у одговарајући контекст, а наставник мора узети у обзир когнитивни и емоционални узраст детета и уверити се да је коришћење тих слика прикладно за тај узраст, да су ученици или студенти добро припремљени на емотивне последице које би могли имати те дати младим људима довољно простора за размишљање и разговор о њиховим реакцијама на то.

Треба водити рачуна о томе да се избалансирају ти документи и фотографије с дневницима, писмима, фотографијама и другим доказима добивеним од самих жртава, како би се чуо и њихов глас.

Подстакните ученике и студенте да критички анализирају различите интерпретације холокауста

На учење у одељењу утиче шири културни контекст и холокауст је ушао у мисли обичних људи у многим и различитим облицима. Научна и популарна историја, играни филмови, средства јавног информисања, документарни филмови, ликовна уметност, позориште, књижевност, меморијални центри и музеји - сви они обликују колективно сећање. Свака интерпретација зависи од околности у којима је настала и може говорити о времену и месту на коме је настала као и што говори о догађају који описује.

Важно је да ученици и студенти размишљају о томе како и зашто је дошло до таквог представљања прошлости, до таквог избора доказа на којима се темеље и до таквих намера оних који су их учинили. Ученици и студенти треба да разумеју да, иако постоје оправдана подручја за историјске расправе, то не подразумева и да су све интерпретације једнако вредне (види *Избегавајте оправдавања за порицање догађаја из прошлости*).

Користите одговарајуће писане или визуелне садржаје и не користите застрашујуће слике и симболе да бисте привукли ученике и студенте за проучавање холокауста

Искључиво коришћење симбола и слика холокауста с намером шокирања и застрашивања је деградирајуће за жртве и безосећајно према ученицима и студентима. Поштовање и жртава и ваше "публике која вас мора силом прилика слушати" у учионици захтева осетљив приступ и пажљиво размишљање о томе шта чини одговарајући материјал. Наставници који су уложили пуно времена у изграђивање односа са својим ученицима или студентима излажу се опасности да издају њихово поверење излажући их застрашујућим и узнемирујућим сликама. То је такође и она врста материјала која може изазвати стрес и збуњеност, која може довести до нервозног смешкања и неприкладних коментара у одељењу.

О холокаусту се може ефикасно предавати и без коришћења фотографија хрпе голих тела, а претерано коришћење таквих сликовних приказа може бити штетно. Изазивање стреса и наглих промена осећања вероватно неће довести до наставних резултата који су вредни уложеног времена и труда. То може, уз све то, имати дехуманизирајући ефекат и појачати размишљање о "Јеврејима као жртвама".

Ако се наставници одлуче да користе такве ужасавајуће фотографије, они треба да тако поступе само ако постоји јасна образовна корист за ученике и студенте.

Избегавајте упоређивање патњи било које групе људи са патњама других група

Ако је намера истински разумети општу поуку која произлази из проучавања овог раздобља - ако докажемо да предавањем о холокаусту можемо сензибилизovati

младе људе на прогоне, дискриминацију и мржњу у данашњем свету - тада искуство *свих* жртава нацистичког прогона и идеолошка позадина тих прогона треба да буду укључени у ваш план рада.

Међу посебним карактеристикама јеврејског искуства видимо дискриминацију, економско изабљивање, прогон и убиства која су резултат нацистичког антисемитизма, али за примере других облика мржње и нетолеранције - који су једнако важни за савремено друштво – треба потражити негде другде: нацистички прогон и убијања Рома и Шита, хомосексуалаца, комуниста, политичких дисидената и социјалних неконформиста.

Патњама свих жртава нацистичког прогона треба приступити без релативизирања јеврејског искуства. Нема хијерархије патњи, ни у склопу историје нацистичког раздобља нити између холокауста и других геноцида.

Искуства "других жртава" нацистичког прогона не смеју се свести на један једини "додатни" час наставе тако да се свакој од ових различитих група приступа као да су све биле исто. Уместо тога, прича о овим групама треба бити интегрисана у приче о прогонима јеврејског народа, нпр. могу се истраживати сличности и различитости између геноцида над Јеврејима и оних над Ромима и Шитима; треба испитати везе између метода и особља које је учествовало у еутаназији или логорима смрти у источној Европи.

Такав приступ не само да признаје злочине над „другим жртвама“, него ће и придонети разумевању посебних карактеристика јеврејског искуства и помоћи да се холокауст смести у шири историјски контекст. Као што није могуће објаснити масовно убијање јеврејског народа изван контекста Другог светског рата, тако је и немогуће проучавати ове приче издвојено из контекста прогона других група жртава.

Допустите својим ученицима и студентима да истраже различите врсте реаговања жртава, укључујући многе облике отпора нацистима

Било је много облика отпора нацистичком прогону, од оружаних борби до проналажења путева за одржавање људског достојанства чак и у најекстремнијим околностима, у гетима и логорима. Жртве нацизма нису увек пасивно прихватале прогон. Важно је учити и о реакцијама жртава, ограничењима њихових слобода деловања и многим другим различитим облицима јеврејског отпора холокаусту.

Водите рачуна да не дефинишете јеврејски народ једино у контексту холокауста

Догађаје везане за холокауст треба ставити у историјски контекст. Потребно је приказати живот и пре и после холокауста како би се јасно показало да јеврејски народ има дугу историју и богато културно наслеђе и осигурало да ученици и студенти не размишљају о Јеврејима само као дехуманизованим и деградираним

жртвама нацистичког прогона. Млади људи треба да буду свесни великог губитка за данашњу светску културу који је последица разарања богатих и јаких јеврејских заједница у Европи.

Нагласите да се холокауст могао избећи

Само зато што се неки историјски догађај и догодио, а то је документовано у уџбеницима и на филму, не значи да се он и морао догодити. Холокауст се догодио јер су појединци, групе и народи одлучили тако да поступе или не поступе. Концентришући се на те документе, добићете увид у историју и људску природу и моћи ћете боље помоћи вашим студентима да развију критички начин размишљања.

Немојте покушавати протумачити извршиоце злочина као "нељудске монструме"

Холокауст је био догађај који је проузроковао човек и који има људске последице. Постоји потреба да се "рехуманизују" сви људи који су учествовали у холокаусту: да се жртве, ослободиоци, људи који су сарађивали, пасивни посматрачи и извршиоци виде као обични људи у ванредним околностима. То није с циљем да се нормализују извршиоци, већ да се призна да већина људи нису били садистичке психопате да „зло“ не може више послужити као довољно објашњење за холокауст.

Теже је питање како је у људској природи било могуће да обични мушкарци и жене, вољени очеви и супружници, могу својевољно учествовати у убијању недужних мушкараца, жена и деце.

Мотивације тих извршиоца злочина треба детаљно проучити и ученици и студенти треба да се користе основним документима, проучавањем стварних примера из живота и индивидуалним биографијама како би увидели важност и утицај идеологије, антисемитизма, амбиција, притиска сталежа коме припадају, економског опортунизма, злочиначке психопатологије и других чинилаца при објашњавању зашто су људи поступали тако као што јесу.

Водите рачуна да истакнете разлику између извршилаца злочина у прошлости и данашњих друштава у Европи или било где у свету

Ученици и студенти не смеју стећи мишљење да су сви Немци нацисти нити да је сав немачки народ био искључиво склон геноциду. Они би требало да имају могућности да изучавају различите одговоре које је немачки народ давао на нацистичку политику што укључује одушевљену подршку, сарадњу, незадовољство, апатију и активни отпор.

Водите рачуна да истакнете разлику између Немаца у прошлости и Немаца из садашњости. Догађаје холокауста треба сместити у њихов историјски контекст

тако да се постави јасна разлика између народа, политике, друштва и културе савремене Немачке и оне у нацистичко доба.

Ученици и студенти такође треба да схвате да је антисемитизам светски и стогодишњи феномен и да је било много ненемачких злочинаца и добровољних сарадника из целе Европе. Припадници других националности служили су у СС јединицама или били чувари у концентрационим логорима; локална полиција помагала је у окупљању и депортацији Јевреја у логоре смрти; с времена на време локални становници откривали су Јевреје комшије или издавали Јевреје који су се сакривали. Владе које су се удружиле са нацистичком Немачком помагале су у убијањима на сопствену иницијативу.

Подстакните ваше ученике и студенте да проучавају локалну, регионалну, националну и светску историју и сећање

Ако живите у земљи у којој се догодио холокауст, нагласите посебне догађаје који су се у тој земљи догодили у контексту националне историје тог раздобља без занемаривања европске димензије холокауста. Истраживање треба да садржи искуства жртава, ослободилаца, извршилаца, нациста и колаборациониста, учесника покрета отпора и пасивних посматрача и треба истражити како је сваки од њих инкорпориран у локално сећање и историјске приче.

Ако живите у земљи која је била једна од савезничких земаља или која је била неутрална за време Другог светског рата, подстакните своје ученике и студенте да преиспитају приче из ваше националне историје из тог времена. Зашто друге земље нису прихватиле више избеглица током 30-их и 40-их година прошлог века? Зашто савезници нису спашавање Јевреја поставили као један од ратних циљева? Је ли се више могло учинити за спашавање Јевреја у Европи?

Тражите од ваших ученика и студената да учествују и размишљају о националним и локалним традицијама обележавања годишњица и комеморација

Догађај као што је Дан сећања на холокауст пружа могућност за међугенерациске пројекте, подстицање дискусија између чланова породица о савременим питањима која су везана уз те догађаје и олакшава друге облике "друштвеног учења".

Исто као и могућност да се настава о холокаусту пренесе из учионице на локалну заједницу, тако и такве прилике могу и саме постати предмет истраживања и учења. Од ученика и студената можете тражити да размисле о томе како културни утицаји утичу на обликовање успомена и сећања; како је њихова заједница одлучила да размишља о својој прошлости, како се различите групе издвајају из историје и стварају своје сопствене приче; бави ли се њихов народ тешким аспектима из своје националне историје и како се такве комеморације разликују од земље до земље.

Одаберите одговарајуће наставне активности и избегавајте коришћење симулација које ће подстакнути ученике и студенте да се поистовете са злочинцима или жртвама

И док саосећања могу бити врло делотворна техника да се млади људи заинтересују за историју наглашавајући људско искуство и одговоре на догађаје из прошлости, велика се пажња треба дати избору таквих активности када је реч о тако осетљивој теми као што је холокауст.

Корисно је, на пример, да ученици и студенти преузму улогу некога из неутралне земље који одговара на ове догађаје - неког новинара који пише чланак за новине о прогонима Јевреја, забринутог грађанина који пише својим политичким представницима или неког носиоца кампање који покушава да подстакне јавно мњење. Такве активности могу бити добри мотиви за учење, али и истакнути евентуалне смерове активности које ученици и студенти могу предузети над догађајима који су за њих важни у данашњем свету.

Наставници, међутим, треба да буду свесни да би се неки млади људи могли превише поистоветити са догађајима везаним за холокауст, узбудити због моћи и чак "гламура" нациста или показати морбидну фасцинираност над патњама жртава. Ту лежи опасност креативног писања или представа с играњем различитих улога које подстичу ученике и студенте да се уживе и замисле себе као активне учеснике холокауста. Коришћење креативног изражавања ученика и студената у мултидисциплинарном приступу може бити вредно напора, али наставници треба да зацртају своје јасне циљеве. Често су "вежбе саосећања" неумесне и педагошки промашене јер нама је заиста немогуће замислити - осим у врло површном смислу - како је то било бити у околностима које су тако далеко од нашег животног искуства.

Такве технике такође бледе покрај истинских саосећања која су многи ученици и студенти у стању искусити сусрећући се с личним причама, проучавајући стварне случајеве из живота и слушајући сведочење преживелих.

Избегавајте оправдавања за порицање догађаја из прошлости

Порицање холокауста је идеолошки мотивисано. Стратегија оних који поричу или оспоравају истинитост догађаја је посејати семе сумње намерним искривљавањем и погрешним тумачењем историјских доказа. Наставници би требало да пазе да ненамерно не оправдавају оне који поричу и не подстичу погрешне расправе.

Треба водити рачуна да се не препусти реч особама које заговарају порицање ових догађаја - не сматрајте порицање холокауста оправданим историјским аргументом и немојте покушавати оспорити став оних који поричу нормалном историјском расправом и разумним доказима.

Ипак, многи наставници мисле да појаву порицања холокауста морају истражити са

својим ученицима и студентима зато што ти млади људи и сами постављају то питање или зато што су наставници забринути због чињенице да се њихови ученици и студенти могу срести с овим мишљењима у каснијем животу и бити неприпремљени за реторичке технике оних који поричу и њихову способност да изазову забуну или наведу на погрешан смер.

Ако је то случај, онда се порицање холокауста мора одвојити од предавања о историји холокауста. Може бити важно за неко посебно предавање како су се облици антисемитизма развијали или може послужити као пројекат медијског истраживања који се бави манипулацијама, погрешним тумачењима и искривљавањем чињеница а које користе групе у политичке, социјалне или економске сврхе.

Будите свесни могућности али и ограничења свих наставних материјала укључујући и интернет

Пажљиво оцените историјску истинитост свих наставних материјала. Антисемитизам, хомофобија и антиромска осећања раширена су у многим друштвима и могу бити присутни и у вашем одељењу. Будите свесни да такве предрасуде могу постојати и међу вашим студентима и будите пажљиви када бирате наставни материјал тако да он приказивањем нацистичке пропаганде и ужасавајућих фотографија ненамерно не ојача негативна размишљања о жртвама. Водите рачуна да ваш наставни материјал укључи личне исповести и стварне случајеве који доводе у питање и поткопавају негативне стереотипе о групама жртава.

Уз штампане материјале и интернет је потенцијално вредан образовни и истраживачки алат. Међутим, наставници треба да буду пажљиви при коришћењу интернета, јер постоји врло велики број наизглед веродостојних веб страница које пишу и одржавају извршиоци холокауста и антисемитисти. Наставници треба да упозоре ученике и студенте на то и упознају их с тим да неки претраживачки механизми могу дати непоуздане резултате те им помоћи у препознавању ваљане и угледне странице.

Наставници треба да нагласе потребу критичког оцењивања свих извора информација и размотре контекст у коме се оне појављују. Охрабрите ученике и студенте да постављају питања као што су: Ко је написао ову информацију? Која је сврха веб странице? Постоји ли програм? Ако да, како утиче на избор и презентацију информација?

Препоручите компетентне странице које сте проверили. Веб странице организација које су наведене у Међународном imeniku/adresaru могу бити корисна почетна полазишта, а свака има и линкове на друге угледне странице.

Истакните разлику између историјских и садашњих догађаја и избегавајте историјска упоређивања

Многим је предавачима основна мотивација за поучавање холокауста то што могу сензибилизovati младе људе на примерима неправде, прогона, расизма, антисемитизма и других видова мржње у данашњем свету. Холокауст се често види као морални критеријум, парадигма зла. Међутим, иако учење таквих општих поука може бити важан део проучавања холокауста, ученици и студенти би требало такође да разумеју и разлике између појединих догађаја, препознајући посебно у односу на опште.

Данас постоји тенденција да се појам "холокауст" користи као скраћени опис, термин за све врсте страшних догађаја, ужаса и људске трагедије. То се примјењује због ограничења у језику којим би се адекватно описао такав догађај, а делимично и због недостатка информација и разумевања историје холокауста. На несрећу, често коришћење термина „холокауст“ понекад постаје тривијално или чак изопачено, а погрешно употребљавање овог појма доводи у опасност да се погрешним упоређивањем умање нацистички злочини.

Учење о холокаусту *може* усмерити младе људе да чине корисна упоређивања са савременим светом: кршења људских права која су се догодила под нацистима (посебно она која су се догодила у предратном раздобљу) могу се прикладно упоредити са модерним примерима предрасуда, дискриминације и прогона.

Геноцид је, ипак, јасно и темељно друкчији и различит од губитка грађанских права. Наравно, постојали су и други примери геноцида и *оправдано је* постављати питања, на пример, које су сличности и разлике између холокауста и геноцида у Руанди. Али ученицима и студентима треба бити јасно да све трагедије нису геноцид и треба да избегавају погрешна упоређивања.

Чувајте се површних упоређивања или утисака о томе, да о данашњим догађајима можемо закључивати на основу једноставних позивања на прошле догађаје. Ми живимо у сложеном времену и наносимо ученицима и студентима штету ако верују да су поуке из историје тако јасне да нуде лака решења за данашњицу.

Покажите разумевање за забринутост ваших ученика и студената

Ученици и студенти који осећају да се патњама њиховог народа или групе није посветило довољно пажње, могу пружати отпор учењу о прогону и убиствима других. Важно је проучавати и друге историје расизма, ропства, прогона или колонијализма који се посебно односе на састав ваших ученика и студената.

Неки су наставници забринути да учење о холокаусту може навести младе људе на погрешно изједначавање патње јеврејског народа под нацистима с израелском политиком на палестинским подручјима. Али то није разлог за избегавање наставе о холокаусту.

Иако се можемо надати да учење о холокаусту може сензибилизovati ваше

ученике и студенте на примерима неправде, прогона, предрасуда и кршења људских права у данашњем времену, наставници не би требало да политизују историју и употребљавају холокауст за рекламирање програма неких кампања.

Наставници морају бити осетљиви на мишљења и ставове ученика и студената о питањима која их занимају. Они треба да буду спремни да испитају узроке сукоба у савременом свету, а младим људима треба дати прилику да разговарају о овим питањима отворено. Треба такође пазити да се постави јасна разлика између различитих сукоба, као и узрока и разлога сваког од њих.

Наравно да желимо да наши млади људи постану активни и ангажовани чланови друштва. Али коришћењем холокауста као примера за подстицање таквих позитивних гледишта може бити контрапродуктивно и довести до осећања беспомоћности ако се ученицима и студентима не да могућност да разговарају о томе *како* они могу да реагују на проблеме који су им важни. Предвидите у вашим плановима рада време да заједно с вашим ученицима и студентима истражите методе оправданих и мирољубивих акција које су доступне вашим ученицима и студентима, а везане су за проблеме који их занимају.